

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JULIANE KOKOTT
της 22ας Απριλίου 2021¹

Υπόθεση C-109/20

Δημοκρατία της Πολωνίας
κατά
PL Holdings Sàrl

[αίτηση του Högsta domstol
(Ανώτατου Δικαστηρίου, Σουηδία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Επενδυτική συμφωνία του 1987 μεταξύ της Πολωνίας, του Λουξεμβούργου και του Βελγίου – Διάταξη επιτρέπουσα σε επενδυτή ενός συμβαλλομένου μέρους να προσφύγει σε διαιτητικό δικαστήριο σε περίπτωση διαφοράς με το έτερο συμβαλλόμενο μέρος – Έλλειψη δυνατότητας εφαρμογής της εν λόγω ρήτρας διαιτησίας – Συμφωνία διαιτησίας – Παράσταση χωρίς να προβληθεί ένσταση – Δυνατότητα εφαρμογής – Συμβατότητα με τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ – Αυτονομία του δικαίου της Ένωσης»

I. Εισαγωγή

1. Με την απόφαση *Achmea*² το Δικαστήριο έκρινε ότι οι ρήτρες διαιτησίας υπέρ επενδυτών σε επενδυτικές συμφωνίες μεταξύ κρατών μελών είναι ασύμβατες με τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να εφαρμοστούν. Ποιες είναι όμως οι συνέπειες του γεγονότος ότι ένα κράτος μέλος δεν επικαλείται την ακυρότητα της ρήτρας διαιτησίας πριν από την έκδοση της διαιτητικής αποφάσεως; Ένα σουηδικό δικαστήριο συνήγαγε εξ αυτού, στο πλαίσιο της εξετάσεως του κύρους της διαιτητικής αποφάσεως, ότι το οικείο κράτος μέλος έχει συνάψει *ad hoc* συμφωνία διαιτησίας για τη συγκεκριμένη διαφορά, η οποία βασίζεται στην παράσταση στη διαιτητική διαδικασία χωρίς να προβληθεί ένσταση. Το Högsta domstol (Ανώτατο Δικαστήριο, Σουηδία) διατηρεί εντούτοις αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της εν λόγω προσεγγίσεως με την προαναφερθείσα απόφαση και προσφεύγει, ως εκ τούτου, στο Δικαστήριο.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γερμανική.

² Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018 (C-284/16, EU:C:2018:158).

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Η επενδυτική συμφωνία μεταξύ της Πολωνίας, του Λουξεμβούργου και του Βελγίου

2. Στις 19 Μαΐου 1987 συνήφθη επενδυτική συμφωνία μεταξύ της Πολωνίας, αφενός, και του Λουξεμβούργου και του Βελγίου, αφετέρου. Η συμφωνία αυτή τέθηκε σε ισχύ στις 2 Αυγούστου 1991. Προς προστασία των επενδυτών των εν λόγω κρατών, προβλέπει τη δυνατότητά τους να προσφεύγουν σε διαιτητικό δικαστήριο, παραδείγματος χάριν στο Stockholms Handelskammarens Skiljedomsinstitut (Ινστιτούτο Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου Στοκχόλμης, Σουηδία), σε περιπτώσεις διαφορών με τα άλλα κράτη όσον αφορά τις επενδύσεις. Στο πλαίσιο αυτό, το διαιτητικό δικαστήριο εφαρμόζει, μεταξύ άλλων, το δίκαιο που ισχύει στη χώρα η οποία είναι μέρος της διαφοράς και στην οποία πραγματοποιείται η επένδυση. Οι αποφάσεις του δεν προσβάλλονται με ένδικα μέσα.

B. Ο σουηδικός νόμος περί διαιτητικής διαδικασίας

3. Στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως παρατίθενται οι κρίσιμες διατάξεις του σουηδικού νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας ως ακολούθως.

4. Κατά το άρθρο 1 του σουηδικού νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας, οι διάδικοι μπορούν, κατόπιν συμφωνίας, να υποβάλλουν στην κρίση ενός ή περισσοτέρων διαιτητών διαφορές τις οποίες δύνανται να διακανονίσουν.

5. Η διαιτητική διαδικασία στηρίζεται στη συμφωνία διαιτησίας. Η συμφωνία στηρίζεται στο δικαίωμα των διαδίκων να καταλήξουν σε διακανονισμό σχετικά με το αντικείμενο της διαφοράς. Το άρθρο 1 του νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας ορίζει ότι δεν υπάγονται σε διαιτησία διαφορές στις οποίες το δημόσιο συμφέρον είναι ιδιαίτερα έντονο. Από άλλες νομοθετικές διατάξεις μπορεί επίσης να προκύπτει ότι διαφορά η οποία αφορά συγκεκριμένο ζήτημα δεν δύναται να υπαχθεί σε διαιτησία.

6. Κατά το άρθρο 34, παράγραφος 1, σημείο 1, του νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας, μια διαιτητική απόφαση δύναται να ακυρωθεί εν όλω ή εν μέρει κατόπιν ασκήσεως αγωγής από διάδικο, εφόσον δεν καλύπτεται από έγκυρη συμφωνία διαιτησίας μεταξύ των μερών.

7. Από το άρθρο 34, παράγραφος 2, του νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας προκύπτει, ωστόσο, ότι ο διάδικος δεν μπορεί να επικαλεστεί πραγματικό περιστατικό από την επίκληση του οποίου είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι παραιτήθηκε είτε επειδή μετέσχε στη διαδικασία χωρίς να προβάλει ένσταση είτε λόγω άλλης συμπεριφοράς.

8. Κατά το άρθρο 33, παράγραφος 1, σημείο 1, του νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας, μια διαιτητική απόφαση είναι άκυρη αν αφορά ζήτημα επί του οποίου, βάσει του σουηδικού δικαίου, δεν μπορούν να αποφασίσουν διαιτητές. Επιπλέον, βάσει του άρθρου 33, παράγραφος 1, σημείο 2, μια διαιτητική απόφαση είναι άκυρη αν η απόφαση αυτή ή ο τρόπος εκδόσεώς της αντίκειται προδήλως στις θεμελιώδεις αρχές της σουηδικής έννομης τάξης. Το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει αυτεπάγγελτα τους λόγους ακυρότητας.

9. Κατά το σουηδικό δίκαιο, η σύναψη συμφωνίας διαιτησίας δεν υπόκειται σε καμία τυπική προϋπόθεση. Το ζήτημα αν η συμφωνία διαιτησίας είναι έγκυρη ή όχι πρέπει να εξετάζεται υπό το πρίσμα των γενικών κανόνων του δικαίου των συμβάσεων. Μια έγκυρη συμφωνία διαιτησίας μπορεί, για παράδειγμα, να προκύπτει από τη σιωπηρή συμπεριφορά των διαδίκων ή την αδράνεια ενός εξ αυτών.

III. Τα πραγματικά περιστατικά και η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

A. Η επενδυτική διαφορά

10. Η PL Holdings S.à.r.l. (στο εξής: PL Holdings) είναι λουξεμβουργιανή εταιρία περιορισμένης ευθύνης και υπόκειται στο λουξεμβουργιανό δίκαιο.

11. Μεταξύ του 2010 και του 2013 η PL Holdings απέκτησε μετοχές σε δύο πολωνικές τράπεζες που συγχωνεύθηκαν το 2013. Η PL Holdings κατείχε ποσοστό άνω του 99 % του μετοχικού κεφαλαίου της νέας αυτής τράπεζας.

12. Τον Ιούλιο του 2013 η Komisja Nadzoru Finansowego (επιτροπή χρηματοπιστωτικής εποπτείας, Πολωνία), που είναι η αρμόδια βάσει του πολωνικού δικαίου αρχή για την εποπτεία τραπεζών και πιστωτικών ιδρυμάτων στην Πολωνία, αποφάσισε να αφαιρέσει από την PL Holdings τα δικαιώματα ψήφου που συνδέονταν με τις μετοχές τις οποίες κατείχε στην τράπεζα και υποχρέωσε την PL Holdings να εκποιήσει τις μετοχές της. Η ασκούμενη από την PL Holdings επιρροή έθιγε τη συνετή και υγιή διαχείριση της τράπεζας³.

B. Η διαιτητική διαδικασία

13. Βάσει της επενδυτικής συμφωνίας η PL Holdings κίνησε κατά της Πολωνίας διαδικασία υπαγωγής της διαφοράς σε διαιτησία ενώπιον του Stockholms Handelskammars Skiljedomsinstitut (Ινστιτούτου Διαιτησίας του Εμπορικού Επιμελητηρίου Στοκχόλμης). Η Πολωνία απάντησε με έγγραφο της 30ής Νοεμβρίου 2014.

14. Στις 7 Αυγούστου 2015 η PL Holdings κατέθεσε δικόγραφο προσφυγής στη διαιτησία. Με το υπόμνημα αντικρούσεως που υποβλήθηκε στις 13 Νοεμβρίου 2015, η Πολωνία προέβαλε ότι η PL Holdings δεν μπορούσε να θεωρηθεί επενδυτής σύμφωνα με την επενδυτική συμφωνία και, συνεπώς, το διαιτητικό δικαστήριο δεν είχε δικαιοδοσία να επιληφθεί της υποθέσεως. Πέραν αυτού, με υπόμνημα της 27ης Μαΐου 2016, η Πολωνία αμφισβήτησε το κύρος της ρήτρας διαιτησίας με την αιτιολογία ότι η επενδυτική συμφωνία δεν συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης.

15. Με παρεμπόμπουσα διαιτητική απόφαση της 28ης Ιουνίου 2017, επομένως πριν από τη δημοσίευση της αποφάσεως Achmea της 8ης Μαρτίου 2018, το διαιτητικό δικαστήριο απέρριψε, μεταξύ άλλων, την ένσταση περί ακυρότητας της ρήτρας. Κατά τη γνώμη του, η εν λόγω ένσταση υπεβλήθη μεν εκπρόθεσμα, ήταν όμως θεμελιώδους σημασίας για τη διαιτητική διαδικασία. Άλλωστε, η προσχώρηση της Πολωνίας στην Ένωση δεν είχε επιφέρει, υπό το πρίσμα του δημοσίου διεθνούς δικαίου, την ακύρωση της επενδυτικής συμφωνίας⁴.

³ Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163, σκέψη 189).

⁴ Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163, σκέψεις 306 επ.).

16. Επιπλέον, το διαιτητικό δικαστήριο διαπίστωσε με την παρεμπίπτουσα διαιτητική απόφαση ότι η Πολωνία παρέβη την επενδυτική συμφωνία καθόσον επέβαλε την εκποίηση των μετοχών τις οποίες η PL Holdings κατείχε στην πολωνική τράπεζα. Σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του, οι εποπτικές αρχές ενήργησαν με αντιφατικό τρόπο⁵ και εμπόδισαν την αποτελεσματική δικαστική προστασία κατά των μέτρων εποπτείας⁶. Ως εκ τούτου, η PL Holdings δικαιούνται αποζημίωση⁷.

17. Στις 28 Σεπτεμβρίου 2017 το διαιτητικό δικαστήριο εξέδωσε οριστική διαιτητική απόφαση επί της διαδικασίας αυτής. Με την εν λόγω διαιτητική απόφαση η Πολωνία υποχρεώθηκε να καταβάλει στην PL Holdings ποσό ύψους 653 639 384 ζλότι (PLN) (περίπου 150 εκατομμύρια ευρώ), πλέον τόκων, και να φέρει τα έξοδα της διαδικασίας⁸.

Γ. Η ένδικη διαδικασία

18. Ακολούθως, η Πολωνία άσκησε αγωγή κατά της PL Holdings ενώπιον των σουηδικών δικαστηρίων με αίτημα την ακύρωση τόσο της παρεμπίπτουσας όσο και της οριστικής διαιτητικής αποφάσεως. Η Πολωνία επικαλέστηκε ιδίως την ακυρότητα της ρήτρας διαιτησίας της επενδυτικής συμφωνίας λόγω παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης.

19. Το Svea Hovrätt (εφετείο, Στοκχόλμη, Σουηδία) απέρριψε την αγωγή της Πολωνίας. Έκρινε ότι, παρά το γεγονός ότι σύμφωνα με την απόφαση Achmea η ρήτρα διαιτησίας της επενδυτικής συμφωνίας είναι άκυρη, εντούτοις αυτό δεν απαγορεύει τη σύναψη συμφωνίας διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτή όσον αφορά την ίδια διαφορά σε μεταγενέστερο στάδιο. Στην περίπτωση αυτή, η εν λόγω συμφωνία διαιτησίας στηρίζεται στην κοινή πρόθεση των μερών και συνάπτεται σύμφωνα με τις ίδιες αρχές που διέπουν τη διαδικασία εμπορικής διαιτησίας. Το επιτρεπτό τέτοιων συμφωνιών όμως δεν αποκλείστηκε με την απόφαση Achmea. Εν προκειμένω, η συμφωνία συνήφθη, διότι η Πολωνία παρέστη στη διαδικασία χωρίς να προβάλλει εγκαίρως ένσταση περί ακυρότητας της ρήτρας διαιτησίας.

Δ. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως

20. Η αίτηση αναιρέσεως της Πολωνίας εκκρεμεί ήδη ενώπιον του Högsta domstol (Ανώτατου Δικαστηρίου). Το εν λόγω δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο ερώτημα:

Έχουν τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ, όπως έχουν ερμηνευθεί με την απόφαση Achmea⁹, την έννοια ότι μια συμφωνία διαιτησίας –όταν μια επενδυτική συμφωνία περιέχει ρήτρα διαιτησίας η οποία είναι άκυρη λόγω του ότι η επενδυτική συμφωνία συνήφθη μεταξύ δύο κρατών μελών– είναι άκυρη εάν η σύναψή της μεταξύ κρατών μελών και επενδυτή προκύπτει από το γεγονός ότι το κράτος μέλος, μετά την κίνηση διαιτητικής διαδικασίας από τον επενδυτή, παραιτείται, εξ ιδίας βουλήσεως, από την προβολή ενστάσεως ελλείψεως δικαιοδοσίας;

21. Στην παρούσα διαδικασία, η PL Holdings και η Δημοκρατία της Πολωνίας, ως μετέχοντες στην κύρια δίκη, καθώς και η Τσεχική Δημοκρατία, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, το Βασίλειο της Ισπανίας, η Γαλλική Δημοκρατία, η Ιταλική Δημοκρατία, το Μεγάλο Δουκάτο

⁵ Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163, σκέψεις 229 και 234, καθώς και 418 επ.).

⁶ Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163, σκέψεις 408 και 444).

⁷ Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163, σκέψεις 318 επ.).

⁸ Final Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163).

⁹ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018 (C-284/16, EU:C:2018:158).

του Λουξεμβούργου, η Ουγγαρία, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Πολωνία ως κράτος μέλος, η Σλοβακική Δημοκρατία, η Δημοκρατία της Φινλανδίας, το Βασίλειο της Σουηδίας και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέβαλαν παρατηρήσεις αρχικά εγγράφως και, στη συνέχεια, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 15ης Μαρτίου 2021.

IV. Νομική εκτίμηση

22. Το Högsta domstol (Ανώτατο Δικαστήριο) ζητεί να διευκρινιστεί αν επιμέρους συμφωνία διαιτησίας αντίκειται στις διαπιστώσεις της αποφάσεως Achmea (σχετικώς υπό Α). Στο πλαίσιο αυτό πρέπει να εξεταστεί ποια είναι η σημασία της νομολογίας επί της συμβατότητας της εμπορικής διαιτησίας με το δίκαιο της Ένωσης (σχετικώς υπό Β), καθώς και με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως (σχετικώς υπό Γ). Επιπροσθέτως, θα εξετάσω επικουρικός ποιες είναι οι συνέπειες της μορφής της συναφθείσας συμφωνίας, ήτοι όταν αυτή βασίζεται στην παράσταση χωρίς προβολή ενστάσεως και συγκεκριμένα εκδηλώνεται ως παραίτηση του κράτους μέλους από την επίκληση διά ενστάσεως της αναρμοδιότητας του διαιτητικού δικαστηρίου (σχετικώς υπό Δ). Τέλος, θα εξετασθεί αν πρέπει να περιοριστούν τα διαχρονικά αποτελέσματα της προτεινόμενης αποφάσεως (σχετικώς υπό Ε).

Α. Το δίκαιο της Ένωσης και συμφωνίες διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών

23. Με την απόφαση Achmea το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ αποκλείουν διάταξη διεθνούς συμφωνίας που συνήφθη μεταξύ κρατών μελών, δυνάμει της οποίας επενδυτής ενός από αυτά τα κράτη μέλη μπορεί, σε περίπτωση διαφοράς που αφορά επενδύσεις στο άλλο κράτος μέλος, να κινήσει διαδικασία κατά του κράτους μέλους αυτού ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου του οποίου τη δικαιοδοσία έχει αναλάβει την υποχρέωση να αποδεχθεί αυτό το κράτος μέλος¹⁰.

24. Η απόφαση αφορούσε γενική ρύθμιση που επέτρεπε την προσφυγή σε διαιτητικό δικαστήριο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Αντιθέτως, στην υπό κρίση διαδικασία πρέπει να κριθεί αν τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ αποκλείουν επιμέρους συμφωνία διαιτησίας μεταξύ κράτους μέλους και επενδυτή.

25. Το άρθρο 267 ΣΛΕΕ διέπει τη διαδικασία της προδικαστικής παραπομπής και δεν περιέχει ρητούς κανόνες σχετικά με τη διαιτητική διαδικασία. Στο πλαίσιο της διαδικασίας αυτής ωστόσο, σε περίπτωση διαφορών μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών ενώπιον εθνικών δικαστηρίων, το Δικαστήριο θα διασφάλιζε την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, ερμηνεύοντάς το κατά τρόπο δεσμευτικό.

26. Πράγματι, οι Συνθήκες έχουν καθιερώσει το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης προκειμένου να εξασφαλιστεί η διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και της αυτονομίας της έννομης τάξεως της Ένωσης. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με το άρθρο 19, παράγραφος 1, ΣΕΕ, εναπόκειται στα εθνικά δικαστήρια και στο Δικαστήριο να εγγυώνται την πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης στο σύνολο των κρατών μελών και την ένδικη προστασία των δικαιωμάτων που οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο αυτό. Ειδικότερα, ακρογωνιαίο λίθο του διαμορφωμένου κατ' αυτόν τον τρόπο δικαιοδοτικού συστήματος αποτελεί η διαδικασία προδικαστικής παραπομπής του άρθρου 267 ΣΛΕΕ η οποία, καθιερώνοντας τον διάλογο σε επίπεδο δικαιοδοτικών οργάνων ακριβώς μεταξύ του Δικαστηρίου και των δικαστηρίων των κρατών

¹⁰ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 60).

μελών, αποσκοπεί στη διασφάλιση της ενότητας της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης, καθιστώντας κατά τον τρόπο αυτό δυνατή τη διασφάλιση της συνοχής του, της πλήρους αποτελεσματικότητάς του και της αυτονομίας του καθώς και, εν τέλει, του ιδιάζοντος χαρακτήρα του δικαίου που θεσπίζουν οι Συνθήκες¹¹.

27. Το άρθρο 344 ΣΛΕΕ διασφαλίζει αυτό το σύστημα κατανομής αρμοδιοτήτων που καθιερώνουν οι Συνθήκες και, συνακόλουθα, την αυτονομία του νομικού συστήματος της Ένωσης, τον σεβασμό του οποίου εγγυάται το Δικαστήριο¹². Πράγματι, με την εν λόγω διάταξη τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να μη ρυθμίζουν διαφορές σχετικές με την ερμηνεία ή την εφαρμογή των Συνθηκών κατά τρόπο διάφορο από εκείνον που προβλέπουν οι Συνθήκες. Συναφώς, η ερμηνεία ή η εφαρμογή των Συνθηκών καλύπτει το δίκαιο της Ένωσης στο σύνολό του¹³.

28. Πέραν των άρθρων 272 και 273 ΣΛΕΕ, οι Συνθήκες δεν προβλέπουν άλλες διαιτητικές διαδικασίες. Οι εν λόγω διατάξεις θεμελιώνουν την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ως διαιτητικού οργάνου, δεν επιτρέπουν όμως την προσφυγή σε άλλα διαιτητικά δικαστήρια.

29. Το άρθρο 344 ΣΛΕΕ δεν καλύπτει εξάλλου μόνο την αφηρημένη ρύθμιση των διαφορών εν γένει, αλλά και συγκεκριμένες διαφορές. Για παράδειγμα, η απόφαση MOX-Plant αφορούσε την προσφυγή της Ιρλανδίας σε διαιτητικό δικαστήριο στο πλαίσιο διαφοράς της με το Ηνωμένο Βασίλειο¹⁴.

30. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο στην απόφαση Achmea έκρινε, ως προς την επίμαχη συμφωνία μεταξύ δύο κρατών μελών, ότι, με τη συμφωνία αυτή, τα κράτη μέλη δεν υπάγουν στο σύστημα ένδικων βοηθημάτων που το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΕΕ τους επιβάλλει να προβλέπουν στους τομείς που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης διαφορές οι οποίες δύναται να αφορούν την εφαρμογή ή την ερμηνεία του δικαίου αυτού¹⁵. Συγκεκριμένα, εφόσον τα διαιτητικά δικαστήρια δεν έχουν τη δυνατότητα υποβολής αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, δεν αποτελούν μέρος του εν λόγω συστήματος.

31. Διαφορές οι οποίες αφορούν την εφαρμογή και την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης μπορούν να μην υπόκεινται στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης βάσει ιδιαίτερης συμφωνίας διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτή, ακριβώς όπως και μια γενική επενδυτική συμφωνία μεταξύ κρατών μελών η οποία προβλέπει την επίλυση των διαφορών μεταξύ κρατών μελών και επενδυτή μέσω διαιτησίας. Το ζήτημα αν μια συγκεκριμένη περίπτωση εξαιρείται από το δικαιοδοτικό σύστημα εξαρτάται από τη συγκεκριμένη διαφορά και όχι από το αν η διαφορά θα αχθεί ενώπιον διαιτητικού δικαστηρίου βάσει γενικής επενδυτικής συμφωνίας μεταξύ κρατών μελών ή βάσει επιμέρους συμφωνίας διαιτησίας μεταξύ επενδυτή και κράτους μέλους.

32. Στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι διάδικοι διαφωνούν, κατά τους ισχυρισμούς τους, ως προς την εφαρμογή των διατάξεων περί της τραπεζικής εποπτείας που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως από το άρθρο 21, παράγραφος 2, της οδηγίας σχετικά με την ανάληψη και την

¹¹ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψεις 35 έως 37), με περαιτέρω παραπομπές.

¹² Πρβλ. αποφάσεις της 30ής Μαΐου 2006, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (MOX-Plant) (C-459/03, EU:C:2006:345, σκέψη 123), και της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 32).

¹³ Πρβλ. απόφαση της 30ής Μαΐου 2006, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (MOX-Plant) (C-459/03, EU:C:2006:345, σκέψεις 127 και 128).

¹⁴ Απόφαση της 30ής Μαΐου 2006, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (MOX-Plant) (C-459/03, EU:C:2006:345).

¹⁵ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 55). Πρβλ. επίσης γνωμοδότηση 1/09 (Θέσπιση κανόνων περί ενοποιημένου συστήματος επιλύσεως των διαφορών σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) της 8ης Μαρτίου 2011 (EU:C:2011:123, σκέψη 80).

άσκηση δραστηριότητας πιστωτικών ιδρυμάτων¹⁶. Η PL Holdings επικαλείται επίσης την ελευθερία εγκαταστάσεως. Μολονότι τα σουηδικά δικαστήρια πρέπει να εξετάσουν αν οι ως άνω εύλογοι ισχυρισμοί ευσταθούν, φαίνεται πάντως τουλάχιστον, κατά τους ισχυρισμούς αυτούς, ότι η συμφωνία διαιτησίας αφορούσε πράγματι διαφορά σχετική με το δίκαιο της Ένωσης.

33. Η διαιτητική απόφαση δεν εφαρμόζει τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης περί της τραπεζικής εποπτείας¹⁷, αλλά στηρίζεται στις διατάξεις της επενδυτικής συμφωνίας. Ωστόσο, θεμελιώνει κριτήρια τα οποία, κατά την κρίση του διαιτητικού δικαστηρίου, η Πολωνία όφειλε να έχει τηρήσει κατά την άσκηση της προβλεπόμενης από το δίκαιο της Ένωσης τραπεζικής εποπτείας, ιδίως ως προς την αναλογικότητα¹⁸ ή την αποτελεσματική δικαστική προστασία¹⁹. Μολονότι το διαιτητικό δικαστήριο κρίνει ότι τα εν λόγω κριτήρια είναι σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης²⁰, εντούτοις δεν εξετάζει πλήρως το ζήτημα αυτό.

34. Το να μην υπόκειται μια τέτοια διαφορά στο δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης βάσει επιμέρους συμφωνίας διαιτησίας μεταξύ κράτους μέλους και επενδυτή άλλους κράτους μέλους θα ήταν πράγματι ασύμβατο, κατά την απόφαση *Achmea*, με τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ. Τούτο θα συνιστούσε τουλάχιστον καταστρατήγηση της εν λόγω αποφάσεως, όπως ορθώς επισημαίνουν κυρίως η Ισπανία, αλλά και η Πολωνία, η Γερμανία, η Ουγγαρία, η Σλοβακία και η Επιτροπή.

35. Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ορισμένα διαιτητικά δικαστήρια ως δικαστήρια των κρατών μελών κατά την έννοια του άρθρου 267 ΣΛΕΕ και, επομένως, ως μέρος του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης. Τα εν λόγω διαιτητικά δικαστήρια διαθέτουν ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως νομοθετικό έρεισμα, πάγιο και δεσμευτικό χαρακτήρα, κατ' αντιμωλία διαδικασία, εφαρμογή κανόνων δικαίου, καθώς και ανεξαρτησία²¹. Τέτοιου είδους διαιτητικά δικαστήρια έχουν, συνεπώς, τη δυνατότητα υποβολής αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως. Τούτο αναγνωρίστηκε από το Δικαστήριο, για παράδειγμα, στην περίπτωση δανικού διαιτητικού δικαστηρίου σχετικά με την ερμηνεία συλλογικών συμβάσεων²² και πορτογαλικών διαιτητικών δικαστηρίων για φορολογικές υποθέσεις²³ ή υποθέσεις πνευματικής ιδιοκτησίας²⁴. Για τον λόγο αυτόν, η αρμοδιότητά τους όσον αφορά τις σχετικές με το δίκαιο της Ένωσης διαφορές δεν αντίκειται στα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ.

36. Τα σουηδικά δικαστήρια εκτιμούν, αντιθέτως, ότι η αρμοδιότητα του επίμαχου διαιτητικού δικαστηρίου στηρίζεται στη συμφωνία των μερών, συγκεκριμένα δε σε συμφωνία διαιτησίας. Επομένως, δεν πρόκειται τουλάχιστον για υποχρεωτική διαιτησία²⁵. Εξάλλου, το διαιτητικό δικαστήριο, όπως εκείνο το οποίο αφορούσε η απόφαση *Achmea*, δεν αποτελεί μέρος του

¹⁶ Οδηγία 2006/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 2006 (ΕΕ 2006, L 177, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τη Συνθήκη για την προσχώρηση της Κροατίας (ΕΕ 2012, L 112, σ. 10). Αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2013/36/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με την πρόσβαση στη δραστηριότητα πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων (ΕΕ 2013, L 176, σ. 338), άρθρο 26, παράγραφος 2, αυτής.

¹⁷ Η *Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland* (V 2014/163, σκέψεις 87 και 88, καθώς και 248) αναφέρει πάντως το κανονιστικό πλαίσιο της Ένωσης.

¹⁸ *Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland* (V 2014/163, ιδίως σκέψεις 229 και 234, καθώς και 418 επ.).

¹⁹ *Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland* (V 2014/163, σκέψεις 408 και 444).

²⁰ *Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland* (V 2014/163, σκέψη 339).

²¹ Πρβλ. απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, *Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta* (C-377/13, EU:C:2014:1754, σκέψη 23).

²² Απόφαση της 17ης Οκτωβρίου 1989, *Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark* (109/88, EU:C:1989:383, σκέψεις 7 έως 9).

²³ Απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, *Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta* (C-377/13, EU:C:2014:1754, σκέψεις 28 έως 34).

²⁴ Διάταξη της 13ης Φεβρουαρίου 2014, *Merck Canada* (C-555/13, EU:C:2014:92, σκέψεις 19 έως 25).

²⁵ Πρβλ. αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 1982, *Nordsee* (102/81, EU:C:1982:107, σκέψη 11), καθώς και της 27ης Ιανουαρίου 2005, *Denuit und Cordenier* (C-125/04, EU:C:2005:69, σκέψη 13).

δικαιοδοτικού συστήματος κράτους μέλους και ακριβώς εξ αυτού του λόγου επιλήφθηκε της υποθέσεως²⁶. Επομένως, ούτε το διαιτητικό δικαστήριο της υποθέσεως της κύριας δίκης αποτελεί μέρος του δικαιοδοτικού συστήματος της Ένωσης και, σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς το δίκαιο της Ένωσης, δεν μπορεί ιδίως να απευθυνθεί στο Δικαστήριο²⁷.

37. Το Δικαστήριο συνάγει βεβαίως ότι κατά κανόνα η αυτονομία του δικαίου της Ένωσης διακυβεύεται εκ του γεγονότος ότι ένα όργανο εκτός του συστήματος της Ένωσης ερμηνεύει διατάξεις του δικαίου της Ένωσης²⁸. Ο εν λόγω κίνδυνος είναι μικρός, αν το διαιτητικό δικαστήριο –όπως προφανώς στην υπό κρίση περίπτωση²⁹– εφαρμόσει πρωτίστως τις διατάξεις διεθνούς συμφωνίας των κρατών μελών για την προστασία των επενδύσεων³⁰. Επιπλέον, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Πολωνία, παρά τη θεμελιώδη σημασία της αρχής της αναλογικότητας στο δίκαιο της Ένωσης, το διαιτητικό δικαστήριο δεν εφάρμοσε την αρχή αυτή ως μέρος του δικαίου της Ένωσης, αλλά διότι ισχύει και σε άλλες έννομες τάξεις και, ειδικότερα, στον τομέα της διεθνούς προστασίας των επενδύσεων³¹.

38. Εξάλλου, ορθώς εκθέτουν η Γερμανία και η Γαλλία ότι το διαιτητικό δικαστήριο όφειλε να λάβει υπόψη, σύμφωνα με την επενδυτική συμφωνία, το δίκαιο της Ένωσης κατ' αρχήν ως στοιχείο του εσωτερικού δικαίου. Κυρίως όμως υπάρχει κίνδυνος το διαιτητικό δικαστήριο να λάβει αποφάσεις που οδηγούν *κατ' αποτέλεσμα* σε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης.

39. Επομένως, δεν μπορεί να αποκλειστεί εν προκειμένω το ενδεχόμενο το διαιτητικό δικαστήριο να μην έλαβε υπόψη τις υποχρεώσεις της πολωνικής αρχής τραπεζικής εποπτείας βάσει της αντίστοιχης οδηγίας. Υπάρχει δε φόβος η πολωνική αρχή τραπεζικής εποπτείας αλλά και οι αρχές άλλων κρατών μελών να λάβουν υπόψη τους την απόφαση διαιτητικού δικαστηρίου στο πλαίσιο μελλοντικής εφαρμογής της εν λόγω ρυθμίσεως της Ένωσης, ιδίως εφόσον το Δικαστήριο δεν έχει ακόμη αποφανθεί επί του ζητήματος αυτού. Τούτο διότι η διαιτητική απόφαση θα μπορούσε να αποτελέσει προηγούμενο και να οδηγήσει στην επιδίκαση αποζημίωσης και σε άλλους επενδυτές σε παρόμοιες περιπτώσεις.

40. Είναι αληθές ότι τόσο ο κίνδυνος παραβιάσεως του δικαίου της Ένωσης όσο και ο κίνδυνος αποκλίνουσας ερμηνείας θα μπορούσαν να περιοριστούν ή ακόμη και να αποκλειστούν, εάν τα εθνικά δικαστήρια –ενδεχομένως μετά τη διεξαγωγή διαδικασίας προδικαστικής παραπομπής– έλεγχαν πλήρως αν οι διαιτητικές αποφάσεις είναι σύμφωνες με το δίκαιο της Ένωσης.

41. Στη Σουηδία, το άρθρο 33, παράγραφος 1, σημείο 1, του νόμου περί διαιτητικής διαδικασίας προβλέπει ότι μια διαιτητική απόφαση είναι άκυρη αν αφορά ζήτημα επί του οποίου, βάσει του σουηδικού δικαίου, δεν μπορούν να αποφασίσουν διαιτητές. Επιπλέον, βάσει του άρθρου 33, παράγραφος 1, σημείο 2, μια διαιτητική απόφαση είναι άκυρη αν η απόφαση αυτή ή ο τρόπος εκδόσεώς της αντίκειται προδήλως στη σουηδική έννομη τάξη. Το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει

²⁶ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 45).

²⁷ Αποφάσεις της 23ης Μαρτίου 1982, Nordsee (102/81, EU:C:1982:107, σκέψεις 11 έως 13), και της 1ης Ιουνίου 1999, Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψη 34).

²⁸ Γνωμοδοτήσεις 1/91 (Συμφωνία EOX – I) της 14ης Δεκεμβρίου 1991 (EU:C:1991:490, σκέψεις 34 και 35), 2/13 (Προσχώρηση της Ένωσης στην ΕΣΔΑ) της 18ης Δεκεμβρίου 2014 (EU:C:2014:2454, σκέψεις 184 και 223 έως 231) και 1/17 (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά) της 30ής Απριλίου 2019 (EU:C:2019:341, σκέψεις 123 έως 126), καθώς και απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψεις 40 έως 42).

²⁹ Εξάλλου, ορθώς επισημαίνει η Ισπανία ότι το διαιτητικό δικαστήριο ερμήνευσε το άρθρο 344 ΣΛΕΕ σχετικά με τη διαπίστωση της αρμοδιότητάς του κατά τρόπο αντίθετο προς τη μεταγενέστερη απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158) [Partial Award PL Holdings S.à.r.l. v. Republic of Poland (V 2014/163, σκέψεις 314 και 315)].

³⁰ Πρβλ. γνωμοδότηση 1/17 (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά) της 30ής Απριλίου 2019 (EU:C:2019:341, σκέψεις 121 έως 123).

³¹ Βλ. π.χ. De Brabandere, E., & da Cruz, P. B. M. (2020), «The Role of Proportionality in International Investment Law and Arbitration: A System-Specific Perspective», *Nordic Journal of International Law*, 89(3-4), 471 έως 491.

αυτεπάγγελτα τους λόγους ακυρότητας. Μόνο τα σουηδικά δικαστήρια μπορούν να κρίνουν κατά πόσον οι εν λόγω διατάξεις επιτρέπουν την πλήρη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης. Εκ πρώτης όψεως πρόκειται πάντως για έναν πολύ περιορισμένο έλεγχο υπό την έννοια της δημόσιας τάξεως, που αντιστοιχεί και στο κριτήριο του ελέγχου που διενήργησε το εφετείο στην υπόθεση της κύριας δίκης³².

42. Επομένως, η αναγνώριση επιμέρους συμφωνιών διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών άλλων κρατών μελών θα ενείχε τον κίνδυνο της παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης από τα διαιτητικά δικαστήρια, καθόσον τα εθνικά δικαστήρια δεν μπορούν να εξασφαλίζουν ότι οι διαιτητικές αποφάσεις είναι σύμφωνες με το δίκαιο της Ένωσης.

B. Η νομολογία επί της εμπορικής διαιτησίας

43. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει, τουλάχιστον σιωπηρώς, ότι επιτρέπεται η ρύθμιση ορισμένων διαφορών μέσω διαιτητικής διαδικασίας, έχοντας συνυπολογίσει συναφώς και τον περιορισμένο έλεγχο της τήρησεως του δικαίου της Ένωσης. Τούτο αφορά τη λεγόμενη εμπορική διαιτησία.

44. Αρχικώς, το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση Nordsee σχετικά με διαιτητική διαδικασία ότι τα συμβαλλόμενα σε μια σύμβαση μέρη δεν είναι ελεύθερα να αποκλίνουν από το δίκαιο της Ένωσης, διότι αυτό πρέπει να τηρείται καθ' όλη του την έκταση στο έδαφος όλων των κρατών μελών. Συναφώς, τόνισε ότι τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να επιλαμβάνονται ζητημάτων του δικαίου της Ένωσης που ανακύπτουν στο πλαίσιο της διαιτητικής διαδικασίας, οπότε δύναται, κατά περίπτωση, να υποβάλουν τα εν λόγω ερωτήματα στο Δικαστήριο³³. Οι διαπιστώσεις αυτές θα μπορούσαν να ερμηνευθούν υπό την έννοια ότι τα εθνικά δικαστήρια πρέπει να ελέγχουν πλήρως την τήρηση του δικαίου της Ένωσης στο πλαίσιο διαιτητικής διαδικασίας.

45. Εν συνεχεία, ωστόσο, το Δικαστήριο αναγνώρισε με την απόφαση Eco Swiss ότι οι απαιτήσεις που αποβλέπουν στην αποτελεσματικότητα της διαιτητικής διαδικασίας δικαιολογούν τον περιορισμένο χαρακτήρα του ελέγχου των διαιτητικών αποφάσεων και την ακύρωση διαιτητικής αποφάσεως ή τη μη αναγνώρισή της μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Τα εθνικά δικαστήρια πρέπει όμως να διασφαλίζουν την τήρηση θεμελιωδών διατάξεων που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση των αποστολών που έχουν ανατεθεί στην Ένωση και, ειδικότερα, για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς³⁴.

46. Αμφότερες οι προσεγγίσεις επιτρέπουν την προσφυγή στα διαιτητικά δικαστήρια προς επίλυση της διαφοράς, μολοντί τα εν λόγω δικαστήρια δεν είναι σε θέση να διασφαλίσουν την ορθή και ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης μέσω αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Η πιο πρόσφατη από τις ως άνω αποφάσεις του Δικαστηρίου αποδέχεται μάλιστα ακόμη και το ενδεχόμενο οι διαιτητικές αποφάσεις να παραβιάζουν το δίκαιο της Ένωσης σε περίπτωση που οι οικείες διατάξεις δεν είναι θεμελιώδεις.

³² Πρβλ. απόφαση του Svea Hovrätt (εφετείου) της 22ας Φεβρουαρίου 2019, Πολωνία κατά PL Holdings (T 8538-17 και T 12033-17, σ. 48 και 49 της αγγλικής μεταφράσεως).

³³ Απόφαση της 23ης Μαρτίου 1982, Nordsee (102/81, EU:C:1982:107, σκέψεις 14 και 15).

³⁴ Απόφαση της 1ης Ιουνίου 1999, Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, σκέψεις 35 επ.). Βλέπε επίσης αποφάσεις της 26ης Οκτωβρίου 2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, σκέψη 35), και της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 54).

47. Η απόφαση Achmea διακρίνει τη σύμφωνα με την ως άνω νομολογία επιτρεπόμενη εμπορική διαιτησία μεταξύ ιδιωτών από τη μη επιτρεπόμενη διαιτησία μεταξύ ιδιώτη και κράτους μέλους βάσει επενδυτικής συμφωνίας, καθόσον η πρώτη στηρίζεται στην αυτονομία των μερών, ενώ αντιθέτως η δεύτερη απορρέει από σύμβαση μεταξύ κρατών μελών³⁵.

48. Όπως επισημαίνουν η PL Holdings, το Λουξεμβούργο, η Φινλανδία και η Σουηδία, βάσει της εν λόγω διαφοροποίησης θα επιτρεπόταν μια επιμέρους συμφωνία διαιτησίας μεταξύ επενδυτή και κράτους μέλους. Πράγματι, μια τέτοια συμφωνία θεμελιώνεται επίσης στην αυτονομία της βουλήσεως των μερών της διαιτητικής διαδικασίας. Στην περίπτωση αυτή, ο έλεγχος που ασκούν τα εθνικά δικαστήρια επί της διαιτητικής αποφάσεως στον τομέα της προστασίας των επενδύσεων θα επιτρεπόταν να περιοριστεί στην τήρηση των θεμελιωδών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης.

49. Ωστόσο, πρέπει να γίνει δεκτό, όπως υποστηρίζει η Ιταλία, ότι το κριτήριο της διακρίσεως δεν μπορεί να είναι αποκλειστικά και μόνον η βούληση των συμβαλλομένων μερών.

50. Ο γενικός εισαγγελέας M. Szpunar ερμήνευσε προσφάτως τη διάκριση που έγινε με την απόφαση Achmea σχετικά με την εμπορική διαιτησία υπό την έννοια ότι η εν λόγω απόφαση αποκλείει μόνο το ενδεχόμενο να εξαιρούν τα κράτη μέλη συστηματικά από το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης, βάσει εκ των προτέρων αναληφθείσας υποχρεώσεως, διαφορές σχετικές με το δίκαιο της Ένωσης³⁶. Ακόμη και κατά την ερμηνεία αυτήν, η υπό κρίση συμφωνία διαιτησίας θα επιτρεπόταν.

51. Η άποψη αυτή δεν με πείθει, όπως δεν πείθει και διάφορους συμμετέχοντες στη διαδικασία. Για ποιον λόγο θα έπρεπε να έχουν τα κράτη μέλη την εξουσία να εξαιρούν, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, διαφορές σχετικές με το δίκαιο της Ένωσης από το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης, αν δεν επιτρέπεται να αναλαμβάνουν προβλέψιμες γενικές υποχρεώσεις τέτοιου είδους; Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα προσετίθετο στους κινδύνους ως προς την ομοιόμορφη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και ο κίνδυνος της άνισης μεταχείρισεως των διαφόρων επενδυτών³⁷.

52. Αντιθέτως, το Δικαστήριο επικαλούμενο την αυτονομία της βουλήσεως ή την ελεύθερη έκφραση της βουλήσεως των συμβαλλομένων μερών αναφέρθηκε ρητώς μόνο στην *εμπορική διαιτησία*. Αυτή αφορά διαφορές μεταξύ ίσων μερών. Στις διαφορές τέτοιου είδους, δεν στηρίζεται μόνο η συμφωνία διαιτησίας στην αυτόνομη βούληση των συμβαλλομένων μερών, αλλά και η ίδια η επίμαχη έννομη σχέση.

53. Ήδη στις διαιτητικές διαδικασίες σε υποθέσεις καταναλωτών οι οποίες δεν χαρακτηρίζονται, τουλάχιστον στην πράξη, από ισοτιμία, το Δικαστήριο απαιτεί αυστηρό αυτεπάγγελτο έλεγχο του κύρους της συμφωνίας διαιτησίας³⁸.

54. Αντιθέτως, όπως επισημαίνουν η Πολωνία, η Ιταλία, η Ουγγαρία, οι Κάτω Χώρες, η Σλοβακία και η Επιτροπή, η διαφορά της κύριας δίκης δεν αποτελεί εμπορική διαφορά μεταξύ ίσων, αλλά άπτεται της ασκήσεως δημόσιας εξουσίας από τις πολωνικές αρχές. Όταν ιδιώτης υπόκειται σε μέτρο ασκήσεως δημόσιας εξουσίας –εν προκειμένω στην τραπεζική εποπτεία–, δεν μπορεί να

³⁵ Απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 55).

³⁶ Προτάσεις στην υπόθεση Δημοκρατία της Μολδαβίας (C-741/19, EU:C:2021:164, σημεία 61 και 62).

³⁷ Βλ. επίσης, συναφώς, σημεία 66 επ. των παρούσων προτάσεων.

³⁸ Αποφάσεις της 26ης Οκτωβρίου 2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, σκέψη 39), και της 6ης Οκτωβρίου 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψη 59), καθώς και διάταξη της 16ης Νοεμβρίου 2010, Pohotovostí (C-76/10, EU:C:2010:685, σκέψη 54).

γίνει λόγος, τουλάχιστον καθόσον τον αφορά, για ελεύθερη βούληση. Επομένως, είναι μάλλον απίθανο ένα κράτος μέλος να συνάψει στη συνέχεια με τον ιδιώτη συμφωνία διαιτησίας ως προς το εν λόγω μέτρο η οποία να βασίζεται στην ελεύθερη βούληση.

55. Προπάντων όμως τα κράτη μέλη δεν επιτρέπεται να εξαιρούν από το δικαιοδοτικό σύστημα της Ένωσης διαφορές που σχετίζονται με την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης ως άσκηση δημόσιας εξουσίας³⁹.

56. Πράγματι, σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, αποτελεί καθήκον όλων των αρχών των κρατών μελών να διασφαλίζουν, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων τους, την τήρηση των κανόνων του δικαίου της Ένωσης⁴⁰. Το άρθρο 344 ΣΛΕΕ συγκεκριμενοποιεί την εν λόγω υποχρέωση των κρατών μελών⁴¹. Η υποχρέωση αυτή δεν περιορίζεται στην τήρηση των θεμελιωδών διατάξεων, αλλά αφορά όλες τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης.

57. Η ίδια η Ένωση και τα κράτη μέλη της, αμοιβαίως, καθώς και τα κράτη μέλη μεταξύ τους δεσμεύονται, επομένως, από ένα συγκροτημένο πλέγμα αρχών, κανόνων και εννόμων σχέσεων που τελούν σε αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, το οποίο δικαιολογεί την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης, έναντι τόσο του δικαίου των κρατών μελών όσο και του διεθνούς δικαίου⁴².

58. Οι ιδιώτες που υπάγονται οικειοθελώς στην εμπορική διαιτησία δεν υπόκεινται στις υποχρεώσεις αυτές. Ειδικότερα, το άρθρο 344 ΣΛΕΕ δεν ισχύει για διαφορές μεταξύ ιδιωτών⁴³. Επομένως, παρά τον κίνδυνο παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης, είναι λογικό να επιτρέπονται οι διαιτητικές διαδικασίες που αφορούν διαφορές μεταξύ ιδιωτών.

59. Αντιθέτως, πρόβλημα δημιουργείται όταν αρχές των κρατών μελών προσφεύγουν, για διαφορές σχετικές με το δίκαιο της Ένωσης, σε διαιτητικό δικαστήριο το οποίο ούτε αποτελεί μέρος του συστήματος της Ένωσης ούτε υπόκειται σε πλήρη έλεγχο από τα εθνικά δικαστήρια σχετικά με την τήρηση του δικαίου της Ένωσης. Διότι σε αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο η διαιτητική απόφαση να παραβιάζει το δίκαιο της Ένωσης και, με τον τρόπο αυτό, να θίγει την αποτελεσματικότητά του⁴⁴.

60. Βεβαίως, παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης που προκύπτουν από επιμέρους συμφωνία διαιτησίας μπορούν να στοιχειοθετήσουν αξιώσεις αποζημίωσης κατά του οικείου κράτους μέλους ή να αποτελέσουν αντικείμενο διαδικασίας λόγω παραβάσεως⁴⁵. Ωστόσο, αυτοί οι τρόποι εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης είναι σχετικά περίπλοκοι και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να διασφαλίσουν την πλήρη αποτελεσματικότητά του.

³⁹ Η Επιτροπή εκθέτει επιπλέον ότι, κατά το σουηδικό δίκαιο, η άσκηση δημόσιας εξουσίας των σουηδικών αρχών δεν είναι δυνατόν να μην υπάγεται στα εθνικά δικαστήρια. Βάσει της αρχής της ισοδυναμίας, τα σουηδικά δικαστήρια θα έπρεπε να εφαρμόζουν την εν λόγω ρύθμιση και σε σχέση με την άσκηση δημόσιας εξουσίας άλλων κρατών μελών, εφόσον αυτά στηρίζονται επίσης στο δίκαιο της Ένωσης.

⁴⁰ Αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 1990, Γερμανία κατά Επιτροπής (C-8/88, EU:C:1990:241, σκέψη 13), της 13ης Ιανουαρίου 2004, Kühne & Heitz (C-453/00, EU:C:2004:17, σκέψη 20), και της 4ης Οκτωβρίου 2012, Byankov (C-249/11, EU:C:2012:608, σκέψη 64). Βλ. επίσης απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψεις 34 και 58).

⁴¹ Απόφαση της 30ής Μαΐου 2006, Επιτροπή κατά Ιρλανδίας (MOX-Plant) (C-459/03, EU:C:2006:345, σκέψη 169).

⁴² Αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 33), και της 10ης Δεκεμβρίου 2018, Wightman κ.λπ. (C-621/18, EU:C:2018:999, σκέψη 45).

⁴³ Γνωμοδότηση 1/09 (Θέσπιση κανόνων περί ενοποιημένου συστήματος επιλύσεως των διαφορών σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) της 8ης Μαρτίου 2011 (EU:C:2011:123, σκέψη 63).

⁴⁴ Βλ. σημείο 39 των παρούσων προτάσεων.

⁴⁵ Διαφορετική η κατάσταση επί της οποίας εκδόθηκε η γνωμοδότηση 1/09 (Θέσπιση κανόνων περί ενοποιημένου συστήματος επιλύσεως των διαφορών σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας) της 8ης Μαρτίου 2011 (EU:C:2011:123, σκέψεις 86 και 87).

61. Το Δικαστήριο αποδέχεται τον κίνδυνο παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης, όταν η διαιτητική διαδικασία στηρίζεται σε συμφωνία της Ένωσης με τρίτα κράτη⁴⁶ ή σε ακόμη ισχύουσες σύμφωνα με το άρθρο 351 ΣΛΕΕ παλαιές συμφωνίες που έχουν συναφθεί από κράτη μέλη, πριν από την προσχώρησή τους στην Ένωση, με *τρίτα κράτη*⁴⁷. Αντιθέτως, το δίκαιο της Ένωσης υπερισχύει των διεθνών συμφωνιών που έχουν συνάψει τα κράτη μέλη μεταξύ τους⁴⁸. Δεν είναι επίσης σύμφωνη με την απαίτηση για την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης η εκ μέρους κρατών μελών σύναψη, με συγκεκριμένους επενδυτές, επιμέρους συμφωνιών διαιτησίας που αφορούν μέτρα ασκήσεως δημόσιας εξουσίας για την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης, από τις οποίες δημιουργείται κίνδυνος η διαιτητική απόφαση να παραβιάζει το δίκαιο της Ένωσης.

62. Ο κίνδυνος παραβίασεως του δικαίου της Ένωσης μπορεί ωστόσο να αντιμετωπιστεί αν τα δικαστήρια των κρατών μελών δεν προβαίνουν στον έλεγχο της διαιτητικής αποφάσεως μόνο ως προς την τήρηση των θεμελιωδών διατάξεων του δικαίου της Ένωσης, αλλά εξετάζουν πλήρως αν τηρείται το δίκαιο της Ένωσης και απευθύνονται στο Δικαστήριο σε περίπτωση που τούτο κριθεί αναγκαίο.

63. Όπως έχει ήδη εκτεθεί, είναι αμφίβολο αν το σουηδικό δίκαιο εξασφαλίζει έναν τέτοιο έλεγχο⁴⁹. Εν πάση περιπτώσει, το σουηδικό εφετείο, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η PL Holdings, δεν προέβη σε πλήρη έλεγχο της συμβατότητας της διαιτητικής αποφάσεως με το δίκαιο της Ένωσης, αλλά απλώς απέκλεισε την ύπαρξη παραβιάσεων θεμελιωδών υποχρεώσεων. Περιορίστηκε, συναφώς, στο ζήτημα αν η συμφωνία διαιτησίας ήταν συμβατή με το δίκαιο της Ένωσης, δεν απεφάνθη όμως επί των κρίσιμων απαιτήσεων του δικαίου της Ένωσης στον τομέα της τραπεζικής εποπτείας⁵⁰.

64. Στον πλήρη έλεγχο δεν αντίκειται, επίσης, η ετεροδικία των κρατών μελών δυνάμει του δημοσίου διεθνούς δικαίου, την οποία επισημαίνει η Γαλλία. Βεβαίως, η ετεροδικία των κρατών αποκλείει κατ' αρχήν την υπαγωγή των πράξεων δημόσιας εξουσίας ενός κράτους στον έλεγχο των δικαστηρίων άλλων κρατών⁵¹. Ωστόσο, το κράτος που υπόκειται σε διαιτητική διαδικασία έχει ήδη παραιτηθεί από την εν λόγω ετεροδικία, εφόσον το εσωτερικό δίκαιο του κράτους όπου έχει την έδρα του το διαιτητικό δικαστήριο προβλέπει έλεγχο της διαιτητικής αποφάσεως και των επίμαχων πράξεων ασκήσεως δημόσιας εξουσίας.

65. Επομένως, οι επιμέρους συμφωνίες διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών άλλων κρατών μελών σχετικά με τη εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης ως άσκηση δημόσιας εξουσίας είναι συμβατές με την υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, καθώς και με την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης σύμφωνα με τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ, μόνον εφόσον τα δικαστήρια των κρατών μελών μπορούν να προβαίνουν σε πλήρη έλεγχο της διαιτητικής αποφάσεως ως προς τη συμβατότητά της με το δίκαιο της Ένωσης, εν ανάγκη δε μέσω αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.

⁴⁶ Γνωμοδότηση 1/17 (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά) της 30ής Απριλίου 2019 (EU:C:2019:341, σκέψη 117).

⁴⁷ Απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, Επιτροπή κατά Σλοβακίας (C-264/09, EU:C:2011:580, σκέψη 32).

⁴⁸ Απόφαση της 27ης Φεβρουαρίου 1962, Επιτροπή κατά Ιταλίας (10/61, EU:C:1962:2, σκέψη 22), της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Matteucci (235/87, EU:C:1988:460, σκέψεις 21 και 22), και της 20ής Μαΐου 2003, Ravil (C-469/00, EU:C:2003:295, σκέψη 37), καθώς και, υπό την έννοια αυτή, απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, σκέψη 58).

⁴⁹ Βλ. σημείο 41 των παρουσών προτάσεων.

⁵⁰ Απόφαση του Svea Hovrätt (εφετείου) της 22ας Φεβρουαρίου 2019, Πολωνία κατά PL Holdings (T 8538-17 και T 12033-17, σ. 48 και 49 της αγγλικής μεταφράσεως).

⁵¹ Πρβλ. απόφαση του Διεθνούς Δικαστηρίου της 3ης Φεβρουαρίου 2012, Immunités juridictionnelles de l'Etat [Γερμανία κατά Ιταλία· Ελλάδα (παρεμβαίνουσα)], C.I.J. Recueil 2012, σ. 99, σκέψεις 55 έως 61).

Γ. Επί της ίσης μεταχειρίσεως

66. Η Επιτροπή ορθώς επισημαίνει την αξίωση όλων των επενδυτών για ίση μεταχείριση κατά την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης.

67. Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Η εν λόγω γενική αρχή επιβάλλει να μην αντιμετωπίζονται διαφορετικά παρόμοιες καταστάσεις ούτε να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο διαφορετικές μεταξύ τους καταστάσεις, εκτός αν η διαφορετική αυτή αντιμετώπιση δικαιολογείται αντικειμενικώς. Διαφορετική μεταχείριση δικαιολογείται εφόσον η διαφοροποίηση βασίζεται σε αντικειμενικό και εύλογο κριτήριο, ήτοι εφόσον σχετίζεται με τον νομίμως επιδιωκόμενο από την επίμαχη νομοθεσία σκοπό, η δε διαφορά αυτή είναι ανάλογη προς τον σκοπό που επιδιώκεται σχετικώς⁵².

68. Αν ορισμένοι επενδυτές παραπέμπονταν στα εθνικά δικαστήρια για τις διαφορές τους με το κράτος μέλος, ενώ άλλοι θα μπορούσαν να προσφύγουν σε διαιτητικό δικαστήριο, θα υπήρχε άνιση μεταχείριση.

69. Η εν λόγω άνιση μεταχείριση, εάν –*αντιθέτως* προς ό,τι συμβαίνει εν προκειμένω– βασιζόταν σε επενδυτική συμφωνία, θα μπορούσε ενδεχομένως να δικαιολογηθεί από το γεγονός ότι η συμφωνία αυτή ενσωματώνει μια εξισορρόπηση μεταξύ των εννόμων συμφερόντων αμφοτέρων των πλευρών⁵³. Με παρόμοιες εκτιμήσεις θα μπορούσε επίσης να δικαιολογηθεί ρήτρα διαιτησίας που προβλέπεται σε συμφωνία μεταξύ κράτους μέλους και διεθνούς επενδυτή ως προϋπόθεση για την επένδυση ή που προβλέπεται από κράτος μέλος στο πλαίσιο ισοδύναμης έννομης σχέσεως.

70. Αντιθέτως, δεν υπάρχει θεμιτός σκοπός βάσει του οποίου ένα κράτος μέλος θα μπορούσε να δικαιολογήσει το γεγονός ότι συνάπτει με ορισμένους επενδυτές συμφωνία διαιτησίας για ήδη γεγεννημένη διαφορά, αλλά παραπέμπει άλλους στα εθνικά δικαστήρια.

71. Πάντως, εναπόκειται εν τέλει στο εθνικό δικαστήριο να εξακριβώσει αν τούτο ενδεχομένως δικαιολογείται⁵⁴. Για τους σκοπούς της υπό κρίση διαδικασίας, αρκεί να υπομνησθεί ότι επιμέρους συμφωνίες διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών άλλων κρατών μελών σχετικά με την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης ως άσκηση δημόσιας εξουσίας πρέπει να συνάδουν και με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 του Χάρτη.

Δ. Το είδος της συμφωνίας διαιτησίας

72. Σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, η ασυμβατότητα της συμφωνίας διαιτησίας με το δίκαιο της Ένωσης δεν εξαρτάται από το αν η συμφωνία αυτή συνήφθη υπό τη μορφή της παραστάσεως στη διαιτητική διαδικασία χωρίς προβολή ενστάσεως. Για τον λόγο αυτό, θα αναφερθώ στη σημασία της μορφής αυτής μόνο για την περίπτωση που το Δικαστήριο σχηματίσει διαφορετική άποψη επί των ήδη εξετασθέντων ζητημάτων.

⁵² Αποφάσεις της 17ης Οκτωβρίου 2013, Schaible (C-101/12, EU:C:2013:661, σκέψεις 76 και 77), καθώς και της 3ης Φεβρουαρίου 2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, σκέψη 95).

⁵³ Απόφαση της 5ης Ιουλίου 2005, D. (C-376/03, EU:C:2005:424, σκέψη 62). Πρβλ. επίσης γνωμοδότηση 1/17 (ΣΟΕΣ ΕΕ-Καναδά) της 30ής Απριλίου 2019 (EU:C:2019:341, σκέψη 169). Βλ. επίσης απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Matteucci (235/87, EU:C:1988:460, σκέψη 23).

⁵⁴ Απόφαση της 3ης Φεβρουαρίου 2021, Fussl Modestraße Mayr (C-555/19, EU:C:2021:89, σκέψη 97).

73. Κατ' αρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι η αναγνώριση τέτοιων συμφωνιών διαιτησίας μπορεί να έχει, προσωρινώς, μεγάλη πρακτική σημασία. Πράγματι, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τούτο αφορά πολλές εκκρεμείς διαιτητικές διαδικασίες και επίδικες διαιτητικές αποφάσεις μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών άλλων κρατών μελών, στις οποίες τα εκάστοτε κράτη μέλη δεν προέβαλαν εγκαίρως, πριν από την απόφαση *Achmea*, την ένσταση της ασυμβατότητας, με το δίκαιο της Ένωσης, της ρήτρας διαιτησίας που περιλαμβάνεται στην εκάστοτε επενδυτική συμφωνία⁵⁵.

74. Μεσοπρόθεσμα, αντιθέτως, πρέπει να αναμένεται ότι τα οικεία κράτη μέλη θα προβάλουν εγκαίρως την εν λόγω ένσταση⁵⁶, σε περίπτωση που επενδυτές κινήσουν αντίστοιχες διαιτητικές διαδικασίες.

75. Η εν λόγω πρακτική πτυχή αποδεικνύει ότι η αναγνώριση τέτοιων συμφωνιών διαιτησίας που βασίζεται στην παράσταση χωρίς προβολή ενστάσεως θα συνεπαγόταν κατά κάποιον τρόπο τον χρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της αποφάσεως *Achmea*, ιδίως σε σχέση με ορισμένες διαιτητικές διαδικασίες που εκκρεμούσαν ήδη κατά το χρονικό αυτό σημείο, παρά το ότι το Δικαστήριο δεν αναφέρθηκε σε τέτοιου είδους περιορισμό στην εν λόγω απόφαση. Αν όμως τα προεκτεθέντα δεν πείθουν το Δικαστήριο ότι η συμβατότητα της προκείμενης συμφωνίας διαιτησίας με το δίκαιο της Ένωσης είναι αμφίβολη, τότε ούτε η αποτελεσματικότητα της αποφάσεως *Achmea* είναι αποφασιστικής σημασίας για την εκτίμηση του είδους της συμφωνίας διαιτησίας.

76. Γενικότερα, το δίκαιο της Ένωσης –αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν η Γερμανία και η Γαλλία– δεν περιέχει διάταξη που να απαγορεύει στα κράτη μέλη να συνάπτουν συμφωνία διαιτησίας βασιζόμενη στην παράσταση χωρίς προβολή ενστάσεως.

77. Αντιθέτως, όπως επισημαίνει η PL Holdings, το δίκαιο της Ένωσης αναγνωρίζει την έννοια της παραστάσεως χωρίς προβολή ενστάσεως σε διάφορες ρυθμίσεις, μη εφαρμοζόμενες εν προκειμένω⁵⁷. Η Γαλλία επικαλείται μεν το γεγονός ότι το Δικαστήριο απαιτεί από τα δικαστήρια στις υποθέσεις καταναλωτών, παρά τις τυχόν εκπρόθεσμες ενστάσεις, να εξετάζουν αυτεπαγγέλτως την ισχύ μιας ρήτρας διαιτησίας⁵⁸. Ωστόσο, τα κράτη μέλη δεν έχουν ανάγκη τέτοιας προστασίας στις διαιτητικές διαδικασίες. Αντιθέτως, πρέπει να θεωρηθεί ότι εκπροσωπούνται σε αυτές από επαγγελματίες υψηλού επιπέδου και, ως εκ τούτου, τους παρέχεται επαρκώς η ευκαιρία να διατυπώσουν εγκαίρως ενστάσεις.

78. Επομένως, δεδομένου ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν ρυθμίζει εν προκειμένω το ζήτημα αυτό, το είδος της συμφωνίας διαιτησίας δεν έχει σημασία όσον αφορά τη συμβατότητά της με το δίκαιο της Ένωσης.

⁵⁵ Πρβλ. π.χ. *Vattenfall AB κ.λπ. κατά Γερμανίας (Kernenergie)*, απόφαση επί της υποθέσεως *Achmea Issue* της 31ης Αυγούστου 2018 (ICSID υπ' αριθ. ARB/12/12 υπόθεση, σκέψη 18). Στη διαδικασία όμως αυτή προφανώς τα μέρη κατέληξαν προσφάτως σε συμβιβασμό (κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, κυβερνητική συνέντευξη Τύπου της 5ης Μαρτίου 2021, και *Vattenfall*, δελτίο Τύπου της 5ης Μαρτίου 2021).

⁵⁶ Συναφώς, 23 κράτη μέλη υπέγραψαν στις 5 Μαΐου 2020 τη συμφωνία για τη λήξη ισχύος των διμερών επενδυτικών συμφωνιών μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (EE 2020, L 169, σ. 1).

⁵⁷ Βλ. π.χ. το άρθρο 5 του κανονισμού (ΕΚ) 4/2009 του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής (EE 2009, L 7, σ. 1) ή το άρθρο 26 του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (EE 2012, L 351, σ. 1). Πρβλ. επίσης αποφάσεις της 14ης Δεκεμβρίου 1995, *van Schijndel und van Veen* (C-430/93 και C-431/93, EU:C:1995:441, σκέψη 21), και της 27ης Φεβρουαρίου 2014, *Cartier parfums-lunettes* και *Axa Corporate Solutions assurances* (C-1/13, EU:C:2014:109, σκέψεις 34 και 36 καθώς και εκεί μνημονεύομενη νομολογία).

⁵⁸ Πρβλ. απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 2006, *Mostaza Claro* (C-168/05, EU:C:2006:675, σκέψεις 36 έως 39).

79. Αντιθέτως, οι ρυθμίσεις των οργανισμών διαιτησίας τις οποίες επικαλείται η Σουηδία θα έπρεπε να έχουν ακόμη μεγαλύτερη σημασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Τόσο η UNCITRAL [United Nations Commission on International Trade Law (Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Διεθνές Εμπορικό Δίκαιο)]⁵⁹ όσο και το ICSID [International Centre for Settlement of Investment Disputes (Διεθνές Κέντρο για τον Διακανονισμό των Διαφορών από Επενδύσεις)]⁶⁰ προβλέπουν όμως ότι οι διάδικοι δεν μπορούν πλέον να προβάλουν ενστάσεις τις οποίες δεν έχουν προβάλει αμελλητί. Η Ουγγαρία τονίζει άλλωστε ότι τα συμβαλλόμενα κράτη εκτίμησαν κατά τις διαπραγματεύσεις για τη Συμφωνία ICSID ότι η αρμοδιότητα του διαιτητικού δικαστηρίου πρέπει να υφίσταται κατά τον χρόνο που αυτό επιλαμβάνεται μιας υποθέσεως και δεν μπορεί να θεμελιωθεί εκ των υστέρων⁶¹.

Ε. Επί του περιορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων

80. Τέλος, η PL Holdings ζητεί από το Δικαστήριο να περιορίσει τα διαχρονικά αποτελέσματα της αποφάσεως στην υπό κρίση υπόθεση αν το Δικαστήριο κρίνει ότι οι επιμέρους συμφωνίες διαιτησίας είναι ασύμβατες προς το δίκαιο της Ένωσης. Τουλάχιστον οι ήδη εκκρεμείς και, συνεπώς, και οι νομίμως περατωθείσες διαιτητικές διαδικασίες δεν πρέπει να θιγούν.

81. Η ερμηνεία που δίνει το Δικαστήριο σε κανόνα του δικαίου της Ένωσης, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας που του παρέχει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, φωτίζει και διευκρινίζει τη σημασία και το περιεχόμενο του εν λόγω κανόνα, όπως αυτός πρέπει ή θα έπρεπε να νοείται και να εφαρμόζεται από τον χρόνο της θέσεώς του σε ισχύ⁶². Μόνον εντελώς κατ' εξαίρεση μπορεί το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν της συμφυούς με την έννομη τάξη της Ένωσης γενικής αρχής της ασφάλειας δικαίου, να αποφασίσει τον περιορισμό της δυνατότητας την οποία έχει κάθε ενδιαφερόμενος να επικαλεσθεί διάταξη την οποία έχει ερμηνεύσει το Δικαστήριο, προκειμένου να αμφισβητήσει έννομες σχέσεις που έχουν καλοπίστως συσταθεί. Για να αποφασισθεί ένας τέτοιος περιορισμός, είναι αναγκαία η συνδρομή δύο βασικών προϋποθέσεων, συγκεκριμένα δε της καλής πίστωσης των ενδιαφερομένων και του κινδύνου σημαντικών διαταραχών.⁶³

82. Ωστόσο, η απάντηση στην αίτηση προδικαστικής αποφάσεως η οποία προτείνεται εν προκειμένω προϋποθέτει απλώς ότι η συμφωνία της διαιτητικής αποφάσεως με το δίκαιο της Ένωσης υπόκειται σε πλήρη δικαστικό έλεγχο. Πάντως, η καλή πίστη των ενδιαφερομένων μερών δεν μπορεί να αναφέρεται στην προσδοκία ότι δεν θα εφαρμοστεί πλήρως το δίκαιο της Ένωσης. Επομένως, ήδη εξ αυτού του λόγου αποκλείεται ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων.

83. Επιπλέον, ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων μπορεί να γίνει μόνο με την ίδια την απόφαση με την οποία το Δικαστήριο αποφαινεται επί της ζητηθείσας ερμηνείας. Πράγματι, χρειάζεται οπωσδήποτε ένα μοναδικό χρονικό σημείο καθορισμού των διαχρονικών αποτελεσμάτων της ζητηθείσας ερμηνείας που το Δικαστήριο δίνει σε μια διάταξη του δικαίου της Ένωσης. Συναφώς, η αρχή κατά την οποία ο περιορισμός μπορεί να γίνει δεκτός μόνο με την ίδια την απόφαση με την οποία το Δικαστήριο αποφαινεται επί της ζητηθείσας ερμηνείας εγγυάται την

⁵⁹ Άρθρο 4 του Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006.

⁶⁰ ICSID Convention – Άρθρα 27 και 41 των Rules of Procedure for Arbitration Proceedings.

⁶¹ Η Ουγγαρία επικαλείται συναφώς τον Christoph H. Schreuer κ.λπ., *The ICSID Convention – A Commentary* (Cambridge University Press, 2η έκδ., 2009), Άρθρο 25, σημείο 481. Βλ. όμως επίσης σημείο 498.

⁶² Αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2007, Meilicke κ.λπ. (C-292/04, EU:C:2007:132, σκέψη 34), και της 23ης Απριλίου 2020, Herst (C-401/18, EU:C:2020:295, σκέψη 54).

⁶³ Αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2007, Meilicke κ.λπ. (C-292/04, EU:C:2007:132, σκέψη 35), και της 23ης Απριλίου 2020, Herst (C-401/18, EU:C:2020:295, σκέψη 56).

ίση μεταχείριση των κρατών μελών και των πολιτών έναντι του δικαίου της Ένωσης και ανταποκρίνεται, συνακόλουθα, στις επιταγές που απορρέουν από την αρχή της ασφάλειας δικαίου⁶⁴.

84. Εν προκειμένω, οι ουσιώδεις όροι προκύπτουν ήδη από την απόφαση *Achmea*, τα διαχρονικά αποτελέσματα της οποίας δεν έχουν περιοριστεί από το Δικαστήριο. Επιπροσθέτως, εάν επιτρέπονταν οι συμφωνίες διαιτησίας άνευ περιορισμού βάσει εκπρόθεσμων ενστάσεων ως προς την αρμοδιότητα του διαιτητικού δικαστηρίου, τούτο θα στερούσε προσωρινώς από την απόφαση αυτή την πρακτική αποτελεσματικότητά της⁶⁵. Για τον λόγο αυτό, δεν είναι επίσης δυνατός ο περιορισμός των διαχρονικών αποτελεσμάτων της αποφάσεως που θα εκδοθεί στην προκείμενη διαδικασία.

V. Πρόταση

85. Επομένως, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ως ακολούθως:

Επιμέρους συμφωνίες διαιτησίας μεταξύ κρατών μελών και επενδυτών άλλων κρατών μελών σχετικά με την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης ως άσκηση δημόσιας εξουσίας είναι σύμφωνες με την υποχρέωση καλόπιστης συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ καθώς και με την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης που καθιερώνουν τα άρθρα 267 και 344 ΣΛΕΕ μόνο αν τα δικαστήρια των κρατών μελών μπορούν να ελέγξουν πλήρως τη συμβατότητα της διαιτητικής αποφάσεως με το δίκαιο της Ένωσης, εν ανάγκη δε μέσω αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ. Επιπλέον, τέτοιες συμφωνίες διαιτησίας πρέπει να είναι σύμφωνες με την αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που κατοχυρώνεται στο άρθρο 20 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

⁶⁴ Αποφάσεις της 6ης Μαρτίου 2007, *Meilicke* κ.λπ. (C-292/04, EU:C:2007:132, σκέψεις 36 και 37), και της 23ης Απριλίου 2020, *Herst* (C-401/18, EU:C:2020:295, σκέψη 57).

⁶⁵ Βλ. σημείο 73 των παρούσων προτάσεων.